

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

מפגש תרבויות עם העדה הדרוזית בחורפיש שבגליל

"עיקר מהותו וערכו של היחיד אינו בזכות היותו יצור מובדל,
אלא בזכות היותו חלק מציבור אנושי גדול"
(אלברט אינשטיין)

היש"מ מותאם לסדנת "מפגש תרבויות בארץ ישראל"

מאת : עידית שלו - אבידור

עריכה : רונית בין

עריכה לשונית : אפרת חבה

תשע"ו, 2016

רח' הנביאים 30, בניין ארלדן ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054
אגף של"ח וידה"א – inbalba@education.gov

קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים שאינם אתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות הכלולות בו, הינו באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

מפגש תרבויות עם העדה הדרוזית בחורפיש שבגליל

”עיקר מהותו וערכו של היחיד אינו בזכות היותו יצור מובדל,

אלא בזכות היותו חלק מציבור אנושי גדול”

(אלברט אינשטיין)

הדרוזים, על-פי מסורתם, יושבים בארץ ישראל מאז המאה ה-11, אולם התבססות היישוב הדרוזי בארץ הייתה בעת שלטונם של הדרוזים בלבנון ובצפון ארץ ישראל, ובמיוחד בתקופתו של האמיר פחר א-דין השני.

התיישבות הדרוזים על פסגות ההרים נובעת מסיבות היסטוריות הנעוצות בתקופת הפצת הדת, אז היו נרדפים בשל היפרדותם מהאסלאם ולכן בחרו, בטבעיות, לגור במקומות המרוחקים ממרכזי הערים וממרכזי שלטון. מיקום היישוב על פסגת ההר נועדה להקשות על אויבים את ההגעה למקום. בישראל יש כפרים דרוזיים בגליל העליון, בכרמל ובגולן.

מסלול היש"מ מתמקד בכפר חורפיש ובסביבתו ועובר בין אתרים שונים המשקפים חלק מהגוון האנושי והתרבותי של העדה הדרוזית בישראל.

ראשיתו של המסלול בחדר הנצחה לזכרו של אל"מ נביה מרעי ז"ל, המשכו בהר זבול, במתחם הקבורה של נבי סבלאן – הקדוש הדרוזי, משם יורד דרך חורשת האלוניים העתיקה אל סמטאותיו של הכפר. המסורת הדרוזית מחוברת לקרקע, לאדמה, לסביבה ולתרבות, והשמירה עליה ניכרת בכפרים הבנויים במורדות הרים, כשהבתים משתלבים בנוף ומוקפים טרסות מטופחות. העדה הדרוזית בישראל קשרה את גורלה עם גורל מדינת ישראל והיא חלק ממגוון עשיר של אוכלוסיות ושל תרבויות במדינת ישראל.

חבל ארץ: גליל עליון מרכזי – מרום הגליל העליון.

משך זמן היש"מ: כ-5 שעות (ללא נסיעה).

אורך מסלול ההליכה: כ-4 ק"מ.

מפה: מפת סימון שבילים מס' 2 – הגליל העליון, מפת מרכז הכפר חורפיש.

נקודת התחלה: בכפר חורפיש, שעל כביש 89, בחדר הנצחה לזכרו של אל"מ נביה מרעי. שלט גדול מעץ מפנה מהכביש אל חדר ההנצחה (שתי כניסות לכפר: ממערב, מכיוון מעלות; וממזרח, מכיוון סאסא והר מירון).

נקודת התחלת מסלול ההליכה: נ"צ 230460/768088, בפסגת הר זבול, במתחם קבר נבי סבלאן.

נקודת סיום: בכפר, ברובע העתיק של הכפר חורפיש.

אפשר לסיים בבית המאפה לסמבוסק, האופייני לבני העדה, הידוע בחורפיש. המקום נמצא במרכז הכפר

ברחוב הראשי (אין כתובת מדויקת).

עונה מומלצת להמחשת תכני הסדנה: כל השנה.

מגבלות: הירידה מהר זבול לכפר תלולה מאוד, יש לרדת בזהירות, לא ניתן לרדת בימי חורף כשהקרע רטובה.

מתחם קבר נבי סבלאן: הקפדה על לבוש צנוע (גם הבנים ילכו במכנסים ארוכים).

דגשי בטיחות: 1. הירידה בשביל תלולה, בדרך מעט דרדרות, יש לרדת בזהירות.

2. בסיור בכפר, יש ללכת במדרכות בלבד, חציית כביש תיעשה לפי נוהל חציית כבישים. במקום

שהמדרכה צרה, יש ללכת בטור.

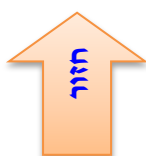
דרגת קושי: קלה עד בינונית, אינו בר-נגישות , למעט בנקודת התצפית, בסיור בכפר ובביקור בחדר ההנצחה. **אתרים בתשלום:** ללא תשלום.

הביקור בחדר ההנצחה מחייב תיאום מראש.

טלפון לתיאום: 04-9977425, גברת אמל, גיסתו של נביה מרעי ז"ל.

מה ביש"מ

1. [תיאור מסלול](#)
2. [מפות היש"מ](#)
3. [תיאור האתרים שבמסלול](#)
4. [מהלך הפעילות ביש"מ](#)
5. [המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ](#)
 - [נביה מרעי \(1\)](#)
 - [צופים אל המרחב \(2\)](#)
 - [צופים אל המרחב \(3\)](#) – תשובות למורה
 - [משימות תלמידים במסלול \(4\)](#)
 - [משימות תלמידים במסלול \(5\)](#) – תשובות למורה
 - [רגשות ותחושות \(6\)](#)
 - [מעגל של"ח \(7\)](#)
 - [מהו מעגל של"ח](#)
 - [סולטן אל-אטראש \(8\)](#) – תמונה
6. [תנ"ך](#)
[יהושע יט, לב-לט](#) – נחלת שבט נפתלי
7. [ביבליוגרפיה מומלצת](#)
8. [קישורים אינטרנטיים נוספים](#)

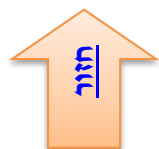

תחילת המסלול בביקור בחדר ההנצחה לזכרו של אל"מ נביה מרעי ז"ל (1).

משם ניסע נסיעה קצרה אל פסגת הר זבול (2) (יש להסתובב בכיכר שממזרח לחדר ההנצחה ולנסוע מערבה עד לכיכר המרכזית בכפר, בה לפנות שמאלה אל הכביש העולה לקבר נביא סבלאן דרך שכונת החיילים הדרוזים המשוחררים בכפר חורפיש), שגובהה 814 מ' מעל פני הים. ההר מספק נקודת תצפית אל הגליל העליון לכיוון צפון, מזרח ומערב. על ההר מתחם קבר נבי סבלאן (3).

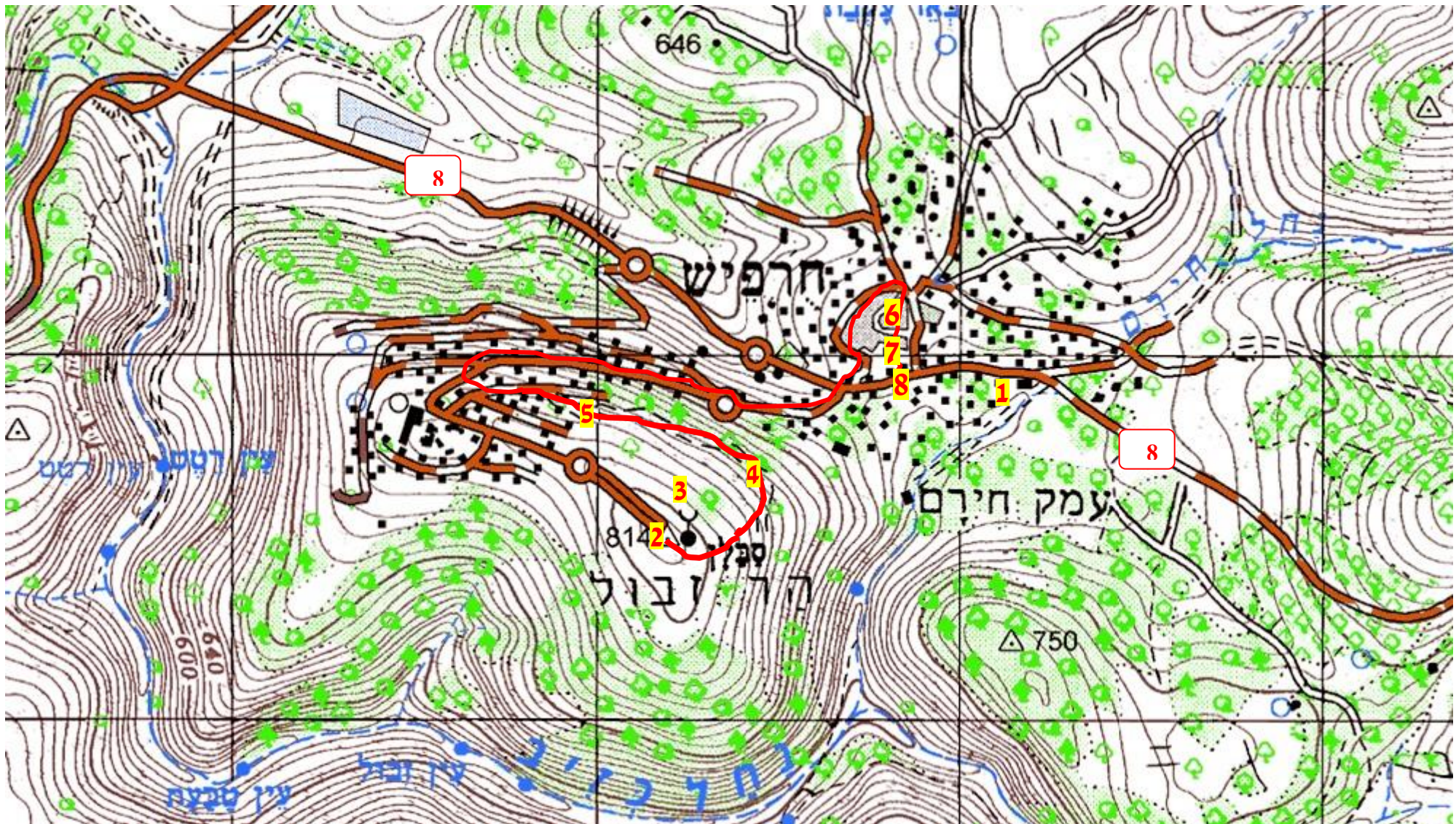
מהר זבול נרד בשביל המסומן בשחור, המתחיל בחלקו הדרומי של המתחם, סובב אותו ויורד לכיוון צפון, אל חורשת נבי סבלאן (4) – חורשה של אלונים גדולים ועתיקים. בדרך אפשר לעצור לנקודת תצפית לכיוון דרום, אל נחל כזיב ואל רכס פקיעין.

נמשיך במורד, דרך חורש ים-תיכוני, אל הכפר חורפיש. בסוף הירידה התלולה, ליד בית שבסמוך לו מתחם של קברים (5), נעצור. אחר כך נמשיך אל מרכז הכפר, אל הגרעין העתיק של הכפר (6), אל הכיכר המרכזית המערבית בכפר חורפיש. הסיור יתחיל בסמטה היוצאת צפונה מכיכר הכפר אל הגרעין העתיק של הכפר. לאחר הליכה של דקות מספר, נבלע בין בתי האבן העתיקים. אפשר להציץ לחצרות, לבחון פתחים ודלתות של בתים ומבנים עתיקים מאבן, ליהנות ממראה גזרי העצים להסקה המסודרים בחצר. המסלול בגרעין הכפר מסתיים במרכז הקהילתי (7) – מרכז לחייל המשוחרר. משם נמשיך ברחוב הראשי לנקודת הסיום, לטעימת סמבוסק מקומי ופיתה דרוזית (8).

מפות היש"מ

מתוך: עמוד ענן

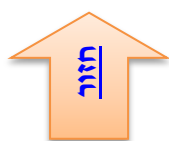
מפת גרעין הכפר

המפה באדיבות המרכז למיפוי ישראל, מתוך: govmap

אתרים במסלול:

1. בית רוקמות התחרה
2. בית הקשתות
3. בתים ברחוב העתיק
4. מוזאון אל אמיר
5. בית התפילה הדרוזי, החילוה
6. בית האמיד
7. מרכז למשפחה והחיל המשוחרר

תיאור האתרים שבמסלול

חדר הנצחה לזכרו של אל"מ נביה מרעי ז"ל (1)

אלוף משנה נביה מרעי ז"ל היה במותו הקצין הדרוזי בעל הדרגה הבכירה ביותר שנהרג בעת שירותו הצבאי. בעת נפילתו, היה סגן מפקד אוגדת עזה בצה"ל, נהרג מירי פלסטיני ברצועת עזה. לאחר נפילתו, החליטה המשפחה להנציח את זכרו. בקומה הראשונה בביתו שבכפר חורפיש, הוקם אתר הנצחה ומוזאון. הרעיון המקורי היה להנציח אותו למען המשפחה, אבל מרגע שהמקום נפתח, החלה נהירה עצומה אליו מכל רחבי הארץ: אזרחים, חיילים, חיילי מג"ב ותלמידים. המקום היה למעין אתר עלייה לרגל.

אתר המלמד על דמותו של מפקד בצה"ל ועל החיבור בין העדה הדרוזית לצה"ל ולחברה הישראלית. סרט על חייו ועל מורשתו מוקרן במקום לצד תערוכה של אוסף תחביביו המגוון של מרעי ולצד תצלומים, קטעי עיתונים וציודו האישי – כולל השכפ"ץ שלבש ביום שנהרג ובו החור שפילח הכדור שחדר לגופו, הקסדה שלו ונשקו האישי.

הר זבול (2)

הר זבול הוא חלק מגוש הר מירון ונמצא בתחומה של שמורת הר מירון. פסגתו מתנשאת לגובה של 814 מ' מעל גובה פני הים, וממנה אפשר לקיים תצפית מרהיבה לכיוון צפון, מזרח ומערב. ההר מופרד מגוש הרי מירון במערכת שברים גאולוגיים ומכוסה בחורש ים-תיכוני, המורכב ברובו מאלון מצוי, אלון תולע, קטלב, אלה ארץ-ישראלית, כליל החורש וצומח המאפיין את האזור, כמו מרווה, לוטם שעיר, אחי רותם החורש.

מפסגת ההר זורם אפיק יובלו העליון של נחל כזיב, שכלל הנראה מנצל את תוואי השברים הגאולוגיים וזורם בו למרגלות ההר בכיוון מערב עד הים התיכון במערב.

נבי סבלאן (3)

על פסגת הר זבול, נמצא המתחם המקודש לדרוזים – נבי סבלאן. על-פי המסורת, נבי סבלאן הוא זבולון בן יעקב המוזכר בספרי הקודש הדרוזיים כמי שהתיישב במערה בהר זבול ולמד בה לכתוב כתבי קודש. נבי סבלאן קבור במערה, ואתר קבורתו הוא שני בחשיבותו למקום קבורתו של נבי שועיב. יום העשירי בספטמבר הוא יום נבי סבלאן, המצוין בעלייה לקבר הנביא. במהלך היום, השיח'ים מקיימים מצוות דת ועוסקים בענייני העדה. משפחות מאמינים דרוזיים עולות ביום זה לקבר כדי לחגוג ולקיים נדרים.

חורשת נבי סבלאן (4)

חורשה ובה אלונים גדולים מאוד שנשתמרו מפני כריתה ומפני רעייה עקב קרבתם למתחם הקדוש של נבי סבלאן. על ענפיהם קשורים בגדים של העולים לרגל למקום לנדור נדרים ולבקש בקשות, כגון זיווג, פרי בטן או מרפא למחלה (לכן החורשה מכונה גם אום אל-שראטיט – אם הסמרטוטים). לפי אמונת הדרוזים, נבי סבלאן נהג לשבת בצל עצי החורשה ולהתפלל, ובשל קדושתם של העצים אין לפגוע בהם ובבעלי החיים שסביבם ושעליהם. תושבי חורפיש מספרים כי לפני עשרות שנים פרצה שרפה במדרון ההר, וכל העצים נשרפו מלבד עצי האלון הקדושים.

מתחם הקברים המשפחתי (5)

מתחם של חדרי קבורה הנמצא בחצר הבית, הקברים פשוטים, אין קבר אישי לכל בן משפחה שנפטר, דבר שמעיד על האמונה בגלגול נשמות שבה מאמינים הדרוזים: הגוף נושא בתוכו את הנשמה וזו עוברת לגוף אחר כאשר האדם נפטר. צורת הקבורה המסורתית מאופיינת בבניית כמה מבני קבורה פשוטים (חושחאשה) שאליהם יוכנסו הנפטרים. בבית הקברות הדרוזי אין מצבות ואין מקיימים טקסי אזכרה, עם הזמן נשכח מקום קבורתו של אדם זה או אחר. עם זאת, על-פי המסורת, מנהיגים ונביאים נקברים במקומות ידועים ועל מצבותיהם נכתבים דברי חכמה, שירה ועוד. מנהג זה נועד להנציח את זכרו של המנהיג או של הנביא ואת פועלו כדי שישמש דוגמה ומופת לדורות הבאים. אל קברים אלו עולים לרגל. דוגמה לכך היא קברו של נבי סבלאן. חללי צה"ל נקברים בקבורה לאומית ולא דתית. זו התפתחות מודרנית הקיימת רק במדינת ישראל כחלק מרצונם של הדרוזים להיות בעלי מעמד שווה לחבריהם היהודים המשרתים בצה"ל.

גרעין הכפר חורפיש (6)

הכפר שוכן במרכז הגליל העליון, למרגלות הר זבול. הכפר יושב על כמה רכסים, והוא נחשב לאחד הכפרים הגבוהים בין כפרי הדרוזים, כמו גם בית-ג'אן. מהיישוב אפשר לצפות אל הכרמל, אל החרמון ואל לבנון. רוב תושביו של הכפר דרוזים, אך יש בו גם מספר קטן של תושבים נוצרים קתולים ומספר מועט של מוסלמים. היישוב הוכרז כמועצה מקומית ב-1967. הכפר חורפיש עתיק יומין, מהמאה החמישית לספירה, מהתקופה הביזנטית. אז שימש המקום מרכז פעילות לאמירי אל-חראפשה ששלטו באזור. הכפר היה מיושב אז על-ידי נוצרים. בכפר התגלו חרסים ומטבעות מהתקופה הביזנטית, והם מוצגים במוזאון הכפר שבבניין המועצה המקומית חורפיש. מסביב לכפר ובהרים הסובבים אותו, התגלו קברים וגתות חצובות באבן מהתקופה הביזנטית.

למקור שם הכפר שתי גרסות: א. על שם נסיכים נוצרים שהתיישבו במרכז הכפר במאה החמישית לספירה. ב. על שם אל-חרפוש – שמם של מיני קוצים בערבית: [ברקן סורי](#), [גדילן מצוי](#), [קנרס סורי](#) ו**[וחון הקנרס](#)**.

גרעין הכפר: נעשים מאמצים לשמור על צביונו העתיק של הכפר באזור זה: סמטות צרות מתפתלות בין בתי אבן עתיקים בעלי חצרות. באזור אתרים שונים:

בית רוקמות התחרה – מבנה מראשית המאה ה-20 המשמש כיום מיזם ייחודי של נשים מהכפר למלאכת יד דרוזית מסורתית. אפשר לתאם מפגש עם עפאף גאנס, מנהלת המיזם, שבו תסביר על אודות מלאכת היד העתיקה. במקום תצוגת מוצרים ומכירתם, כיבוד בתה צמחים (הכניסה בתשלום).

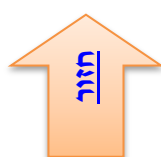
בית הקשתות העתיק – מבנה ששימש את נשות הכפר למלאכה ולציור. כיום המבנה נעול בגלל עבודות שימור.

כנסייה נוצרית עתיקה – על שם הקדושה מרים אל-בוארדי, נזירה נוצרית ילידת כפר אעבלין שבגליל התחתון, אשר פעלה גם בכפר חורפיש. ככל הנראה, נבנתה הכנסייה על שרידיה של כנסייה עתיקה יותר, מהתקופה הביזנטית (324-638 לספירה). הקהילה הנוצרית הקתולית המתגוררת בכפר מחזיקה את הכנסייה, אשר אינה בשימוש, אינה מעוטרת בצלב ונטולת מגדל פעמון על גגה.

מוזאון אלאמיר – המוזאון למורשת העדה הדרוזית נמצא במבנה שהיה שייך למוכתר של הכפר בשנות החמישים של המאה ה-20. במוזאון כלים חקלאיים עתיקים, מכשירי רדיו ישנים, לבוש מסורתי ועוד פריטים אטרקטיביים שונים שמאפיינים את חיי הדרוזים ושהיו בשימוש במחצית הראשונה של המאה ה-20 (הכניסה בתשלום).

בית התפילה הדרוזי בכפר – בערבית נקרא המבנה **"ח'ילוה"**. זהו מבנה מראשית המאה ה-20, מוסתר בחלקו, ללא מאפיינים ארכיטקטוניים. מבנה צנוע שלו דלת כחולה המקושטת בדגל הדרוזים.

בית האמיד – מבנה שהיה שייך לאבו חסין חסן מוסטפא, אחד מאמידי הכפר בתחילת המאה ה-20. לפני מותו, תרם את הבית להקדש הדרוזי.

מהלך הפעילות ביש"מ

סודר	מקום הפעילות	נושא הפעילות	תיאור הפעילות	דגש מיוחד	הערות	זמן	ציוד מיוחד
1	חדר הנצחה לזכר אלי"מ נביה מרעי ז"ל בכפר חורפיש (1)	א. הצגת נושא היש"מ ב. הדרוזים בישראל	א. מה מצפה לנו היום – קישור היש"מ לסדנה והצגת המסלול. ב1. היווסדות הדת הדרוזית. ב2. הקשר בין הדרוזים ליהודים. ב3. סיפורו של נביה מרעי ז"ל. צפייה בסרט (20 דק'). ב4. סיור קצר בחדר ההנצחה.		אין להכניס תרמילים לחדר ההנצחה (יש להשאירם באוטובוס). לאורך כל היום, המשימות יתבצעו בחוליות ובליוי מש"צים.	35 דק'	נביה מרעי (1)
2	מחדר ההנצחה להר זבול	נסיעה				5 דק'	
3	הר זבול (2) נקודת תצפית בחניה של מתחם הקבר	ארוחת עשר		לבוש צנוע	* יש לקבץ את התלמידים לישיבה במרוכז, אין להסתובב במתחם. * במקום ספסלים ושירותים.	20 דק'	אפשר להביא ערכה להכנת קפה או תה
4	הר זבול ומתחם קבר נבי סבלאן (3)	א. תצפית לכיוון צפון ב. הגליל במקורות ג. סיפורו של נבי סבלאן.	א. צופים אל המרחב (2) ב1. "ארץ הגליל ארץ דשנה ואדמת מרעה, גם עצים שונים צומחים בה, ועושר תנובת הארץ מושך גם את לב האנשים הרחוקים מאהבת עבודת האדמה כי כולה ארץ זרועה ופורייה בכל מקום" (מלחמות היהודים ג, ג, ב, יוסף בן מתתיהו). ב2. הגליל – נחלת שבט נפתלי: הושע יט, לב-לט. ג1. נבי סבלאן, מתחם הקבר וחשיבותו לדרוזים.	א. יש להסב את תשומת לב התלמידים למגוון היישובים – דרוזים, יהודים ונוצריים – ולמגוון הדתות והתרבויות בגליל.	א1. משימת תחרות בין החוליות (זיהוי נכון בשטח ושיבוץ האתרים החסרים בדף התצפית). א2. מש"צים יסייעו במשימה. * הסיפור המפורט על נבי סבלאן נמצא בספר "הדרוזים בישראל" (ראו ביבליוגרפיה), עמ' 68-71. * אפשרות כניסה למתחם הקבר: 1. בכניסה למבנה, יש לחלוץ נעליים ולהיכנס בכיסוי ראש, מפאת כבוד המקום. 2. אפשר לשמוע הרצאה מפורטת	30 דק'	* מפת אזור הגליל העליון * צופים אל המרחב (3) – תשובות למורה * משימות תלמידים במסלול (5) – תשובות למורה

		על האתר משיח' קאסם בדר. יש לתאם אתו מראש את הביקור ואת ההרצאה, פלאפון: 052-6744948.		ג2. אגדה על האיש ועל המקום על-פי האמונה הדרוזית.	ד. משימות תלמידים במסלול (4)		
5.	ג. תצפית לכיוון דרום	ג1. צופים אל המרחב (2), אל רכס פקיעין ואל נחל כזיב.	* הנחיות בטיחות לקראת הירידה בשביל: הליכה זהירה וזהירות מהחלקות.	* אפשר להתייחס לתופעה של מפנה צפוני ומפנה דרומי ולביטוייה בשטח.	10 דק'		
6	מקבר נבי סבלאן לחורשה הקדושה	הליכה	הליכה זהירה בירידה.	יש להגיע אל השער שבגדר שלמרגלות מתחם נבי סבלאן.	30 דק'		
7	חורשת נבי סבלאן (4)	החורשה וקדושתה	1. מאפייני החורשה היס-תיכוני. 2. החורשה וקדושתה. 3. מאפייני עצי האלון השונים.	הסבר על החורשה אפשר למצוא בספר "הדרוזים בישראל" (ראו ביבליוגרפיה). בנקודה זו, אפשר לראות את ההבדל בין המפנה הצפוני למפנה הדרומי ואת השפעתו על הצומח.	20 דק'		
	מחורשת נבי סבלאן לכפר חורפיש	הליכה	הירידה דורשת תשומת לב.		30 דק'		
8	בית הקברות המשפחתי בכפר	הסבר	האמונה של הדרוזים בגלגול נשמות, הקבורה המשפחתית לעומת הקבורה הצבאית.		10 דק'		
9	גלעין הכפר – החלק העתיק של הכפר (6-1)	סיור עצמי בכפר, ייחודו של האזור העתיק של הכפר –	1. הכרת הגרעין העתיק של הכפר – המשך ביצוע משימות התלמידים בכוחות עצמם. 2. חצייה במעבר חציה. 3. בסמטות הכפר, יש ללכת בצדי הדרך. 4. להקפיד על התנהגות מכובדת.	1. ההליכה בכפר תיעשה בצד הדרך ובמדרכה בלבד. 2. חצייה במעבר חציה. 3. בסמטות הכפר, יש ללכת בצדי הדרך. 4. להקפיד על התנהגות מכובדת.	30 דק'		
10	המרכז החברתי בגלעין הכפר, תחנה לבריאות	מעגל של"ח (7)	סיכום המשימה ודיון במסר הערכי.		20 דק'	רגשות ותחושות (6)	

					סיכום היש"מ	המשפחה והמרכז לחייל המשוחרר (7)	
	30 דק'	בכביש הראשי – אפשר לאפשר לתלמידים קנייה חופשית של סמבוסק ושל פיתה דרוזית.		טעימות : סמבוסק ופיתה דרוזית	חווייה קולינרית	סמבוסק (8)	11
סולטן אל- אטראש – ופסלו (8) תמונה	5 דק'	אגב נסיעה, לאחר סיום היש"מ		סקירה קצה על דמותו ועל חשיבותו לדרוזים.	סולטן אל- אטראש ופסלו	ביציאה מן הכפר	12

נביה מרעי ז"ל (1)

מתוך: ויקיפדיה

מצפור נביה מרעי, בסמוך לגבול עזה. צילום: תמר הירדני, מתוך: **ויקיפדיה**

נְבִיָּה מְרַעִי (15 באפריל 1954-27 בספטמבר 1996), אלוף משנה בצה"ל וסגן מפקד אוגדת עזה בצה"ל, נהרג מירי פלסטיני ברצועת עזה בעימותים שהיו חלק **ממהומות מנהרת הכותל**.

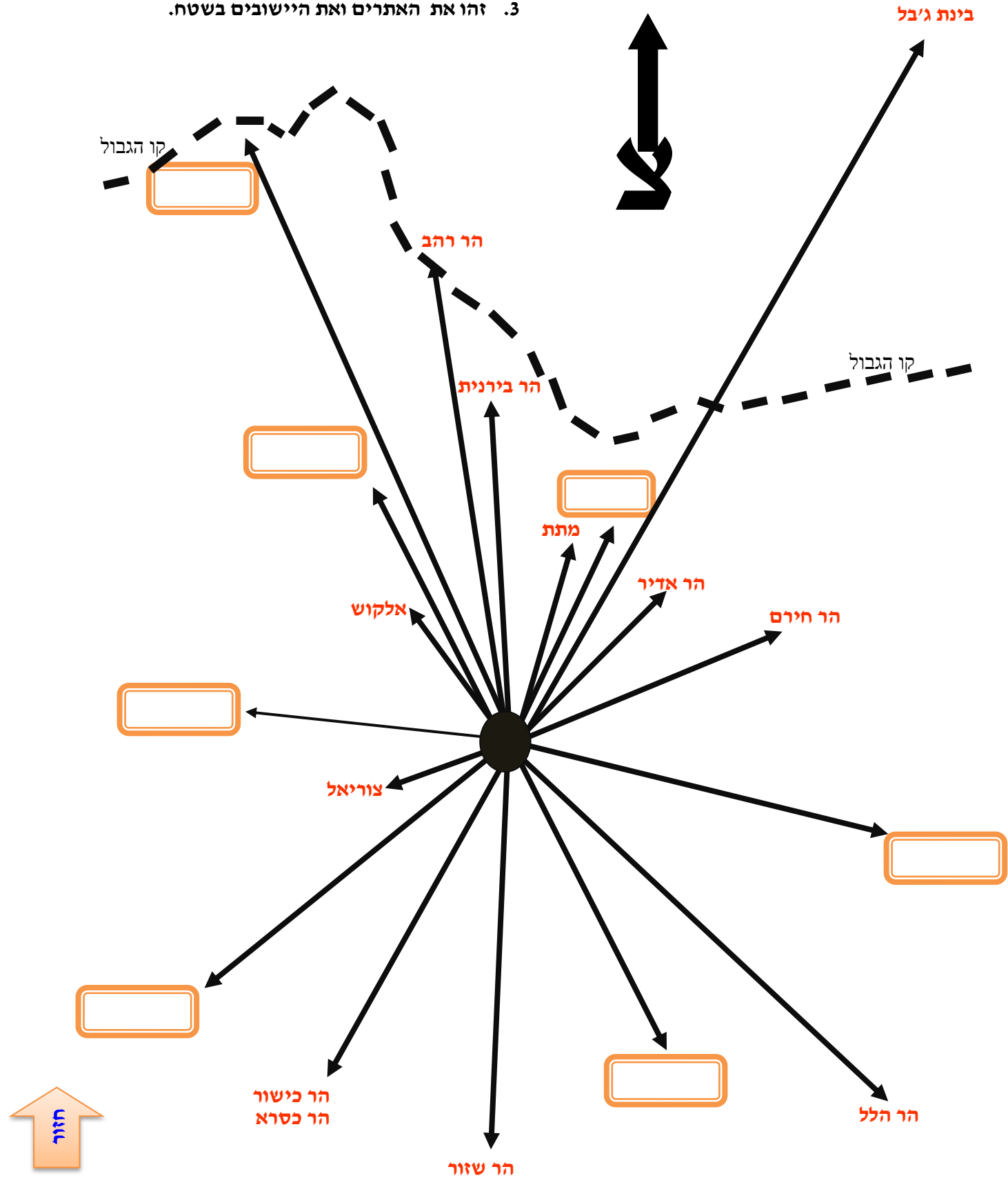
- סיפור חייו של נביה מרעי באתר **"נזכור את כולם"** של משרד הביטחון.

צופים אל המרחב (2)

הוראות

1. צפנו את דף התצפית.
2. השלימו את הפרטים החסרים (הרשימה בתחתית הדף).
3. זהו את האתרים ואת היישובים בשטח.

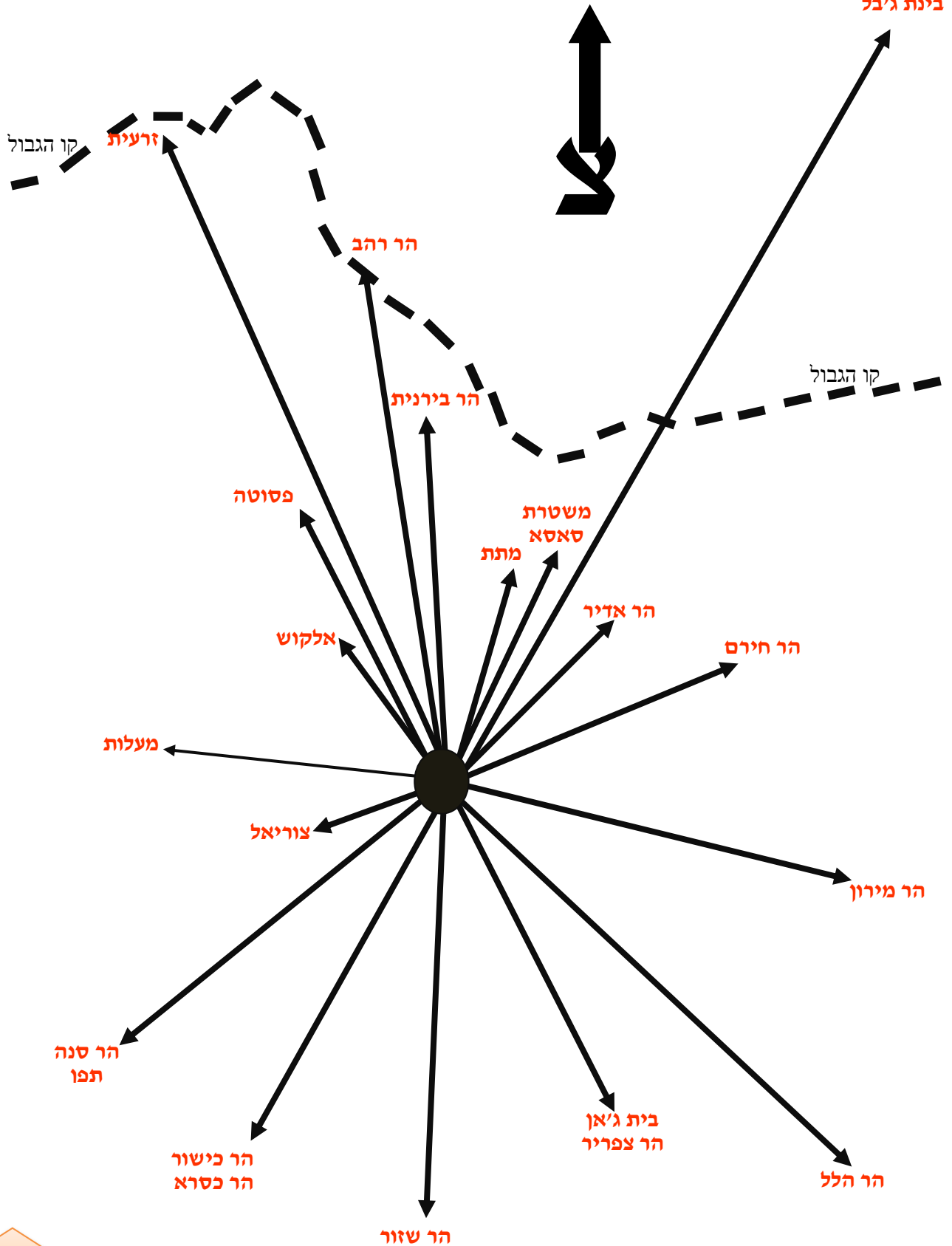

תצפית מהר זבול (נבי סבלאן) – 814 מ' מעל פני הים

פסוטה בית ג'אן זרעית משטרת סאסא הר מירון מעלות הר סנה – תפן

צופים אל המרחב (3) – תשובות למורה

בינת ג'יבל

תצפית מהר זבול (נבי סבאלן) – 814 מ' מעל פני הים

תמונות מתוך: ויקיפדיה

משימות במסלול היש"מ

שמות התלמידים: _____

כיתה: _____

שלוש תלמידים,

במהלך הישי"מ, נסייר באתרים מספר אשר יבהירו את מאפייניה הייחודיים של העדה הדרוזית. תשובות נכונות לשאלות המופיעות להלן יתרמו להיכרות טובה יותר עם הדרוזים בישראל. עליכם להיות קשובים לדברי המורה כדי לענות על חלק מהשאלות.

סיור מהנה ופורה,

צוות של"ח וידיעת הארץ

משימה 1 (נבי סבלאן)

א. גובהו של הר זבול _____ מעל פני הים. נחל כזיב, שמדרום להר, מפריד בין _____ הר זבול הוא חלק מגוש הרי _____. ההר הגבוה ביותר בגוש הרי מירון הוא _____. גובהו _____ מ'. לעומת המפנה הצפוני של הר זבול, המפנה הדרומי (צדו הדרומי) של ההר עשיר פחות בצמחיית חורש. הסיבה לכך היא _____.

ב. מערכת המבנים שעל ראש ההר היא _____.
ג. הכיפה הקטנה מחמשת הכיפות שעל המבנה המרכזי מציינת את מיקומה של _____ שבה, לפי המסורת, קבור _____.
ד. האתר, מבחינת חשיבותו הדתית, הוא _____ בסדר החשיבות. המקום הקדוש ביותר לעדה הדרוזית הוא מקום קברו של _____ המצוי ב _____ שבסמוך לעיר _____.

משימה 2 (קבוצת עצי אלון)

ה. העצים שבסמוך לקברו של נבי-סבלאן נשמרו מכריתה בשל _____.
ה. הנוהג לקשור בדים צבעוניים לענפי העצים נובע מן האמונה כי _____.

משימה 3 (בית הקברות הדרוזי)

ו. בית קברות דרוזי מסורתי שונה במאפייניו מבתי קברות של עדות דתיות האחרות בישראל. השוני הוא בצורת הקבורה: _____.
הסיבה לכך היא _____.

משימה 4 (הכניסה לכפר)

ז. בכביש הגישה אל הכפר (כביש מס' 89 – נהריה-סאסא), הוצב פסלו של אחד הלוחמים הדרוזים בעבר. התקופה שבה פעל הלוחם היא (נסו לשער על-פי מבנה הפסל, על-פי כלי הנשק שביד הרוכב וכד') _____. הלוחם הוא _____.

משימה 5 (הגרעין העתיק)

ח. צפיפות הבתים בחלק זה של הכפר נובעת מ _____.
הרחובות צרים וזוויתיים כדי _____.
מאפייניו של בית עתיק הם: מבחינת סגנון הבנייה: _____.

ומבחינת חומרי הבנייה : _____

למבנים העתיקים לא נבנו מרפסות מפני _____

ט. במרכז הרחוב יש תעלה, תפקידה : _____

י. קיים הבדל בין סגנון לבושם של התושבים המבוגרים לבין אלה של הצעירים. ההבדלים העיקריים הם : _____

לבושן של הנשים הדרוזיות מתאפיין ב : _____

הבדלי סגנון בלבוש קיימים גם בין העדות השונות (דרוזים, מוסלמים, נוצרים). ההבדלים העיקריים הם בלבושם של : _____

משימה 6 (בית המסורת)

יא. הבית המסורתי הוא בן שלושה מפלסים, ואלה הם : _____

1. _____

2. _____

3. _____

כל מפלס שימש למטרה מסוימת :

המפלס הראשון נועד _____

המפלס השני שימש _____

המפלס השלישי נבנה כדי לשמש ל- _____

הממצאים בבית והכלים שבו מוכיחים כי בני הבית עסקו לפרנסתם ב- _____

משימה 7 (גרעין הכפר)

עליכם לנוע לפי המפה שבידיכם ולהגיע אל התחנות הרשומות לפניכם.

א. סמנו את התחנות במפה האילמת המצורפת.

אפשר להיעזר בתושבי המקום ובעוברי אורח.

ב. בכל תחנה, ציינו מאפיין אחד של המקום שיעיד כי אכן הגעתם אליו.

ג. נקודת הסיום היא במרכז המשפחה, שמשמש גם מרכז לחייל המשוחרר.

עליכם להגיע אל נקודת הסיום בזמן, גם אם לא מצאתם את כל התחנות.

תחנה 1 – בית רוקמות התחרה

בכניסה רואים _____

המקום משמש ל _____

תחנה 2 – בית הקשתות העתיק

במקום יש _____

בעבר שימש _____

תחנה 3 – הבתים ברחוב העתיק

חפשו את הכנסייה, האם היא פעילה? מהי המשמעות של הימצאות כנסייה בכפר?

תחנה 4 – מוזאון אלאמיר

- בכניסה רואים
- המוזאון מציג

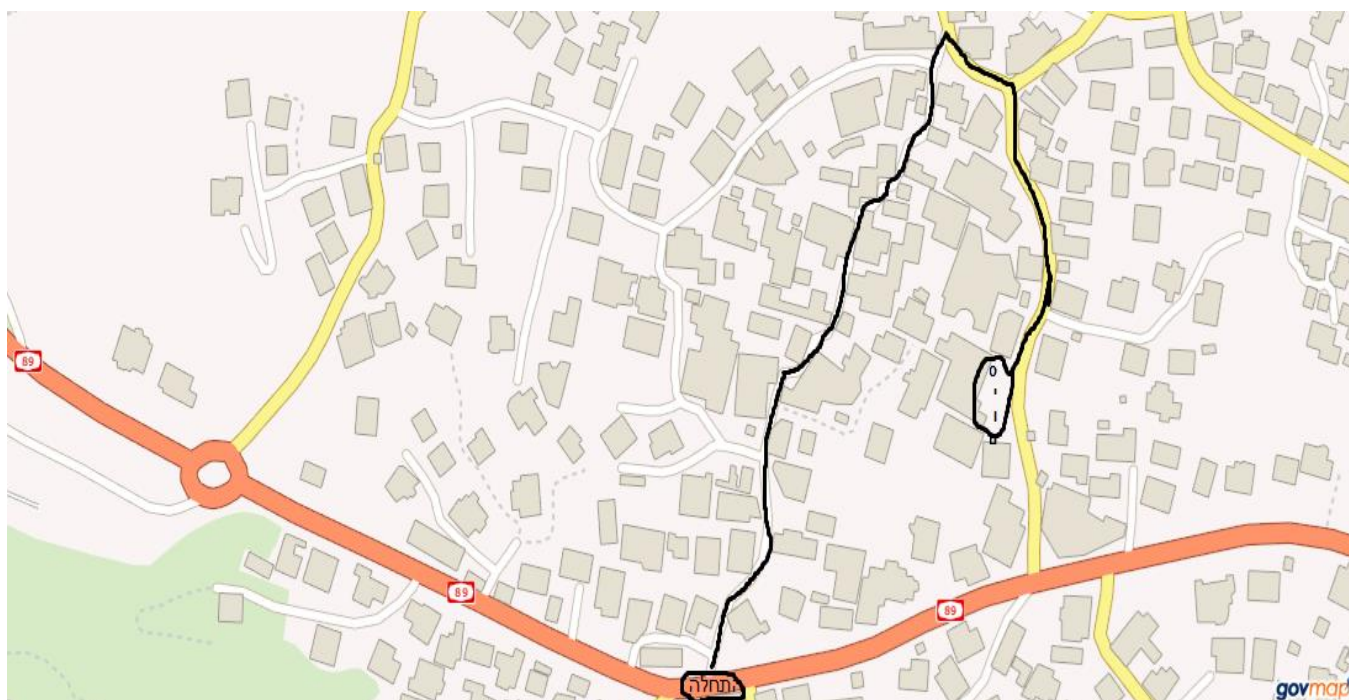
תחנה 5 – בית התפילה הדרוזי, חילוואה

- על דלת הכניסה יש ציור של
- המבנה משמש ל

תחנה 6 – בית האמיד

- הבית עשוי מ

תחנה 7 – התכנסות לסיכום במרכז למשפחה ולחייל המשוחרר.

המפה באדיבות המרכז למיפוי ישראל, מתוך: [govmap](https://govmap.co.il)

משימות תלמידים במסלול (5) – תשובות למורה

משימה 1 (נבי סבלאן)

- א. גובהו של הר זבול 814 מטר מעל פני הים. נחל כזיב, שמדרום להר, מפריד בין רכס פקיעין לגוש הרי מירון. הר זבול הוא חלק מגוש הרי מירון. ההר הגבוה ביותר בגוש הרי מירון הוא הר מירון, גובהו 1,208 מ'. לעומת המפנה הצפוני של הר זבול, המפנה הדרומי (צדו הדרומי) של ההר עשיר פחות בצמחיית חורש. הסיבה לכך היא שהשמש זורחת במזרח, ובשיא הצהריים נמצאת בדרום ומכה במפנה הדרומי. עוצמת הקרינה גורמת לייבוש של הקרקע.
- ב. מערכת המבנים שעל ראש ההר היא מתחם קבורה של הנביא הדרוזי סבלאן.
- ג. הכיפה הקטנה מחמשת הכיפות שעל המבנה המרכזי מציינת את מיקומה של מערה, שבה, לפי המסורת, קבור נבי סבלאן, שעל-פי המסורת היהודית, הוא זבולון בן יעקב.
- ד. האתר, מבחינת חשיבותו הדתית, הוא השני בסדר החשיבות. המקום הקדוש ביותר לעדה הדרוזית הוא מקום קברו של נבי שועייב, הנביא יתרו, חותן משה, המצוי בקרני חיטים, שבסמוך לעיר טבריה.

משימה 2 (קבוצת עצי אלון)

- ה. העצים שבסמוך לקברו של נבי סבלאן נשמרו מכריתה בשל קדושת המקום.
- הנוהג לקשור בדים צבעוניים לענפי העצים נובע מן האמונה כי נדירת נדר בסמוך למקום קדוש וקשירת בגד לעץ שבמקום יעזרו במילוי בקשת נודר הנדר, בקשות כגון: מציאת זיווג, החלמה ממחלה, הבאת ילד לעולם.

משימה 3 (בית הקברות הדרוזי)

- ו. בית קברות דרוזי מסורתי שונה במאפייניו מבתי קברות של עדות דתיות אחרות בישראל.
- השוני הוא בצורת הקבורה: אין קבר לכל נפטר, קבורה בחצר הבית בקבר משותף.
- הסיבה לכך היא האמונה בגלגול נשמות ובכך שאין חשיבות לגוף כי אם לנשמה, שאינה מתה אלא עוברת לילד דרוזי שנולד.

משימה 4 (כניסה לכפר)

- ז. בכביש הגישה אל הכפר (כביש מס' 89 – נהריה-סאסא), הוצב פסלו של אחד הלוחמים הדרוזים בעבר. התקופה שבה פעל הלוחם היא (נסו לשער זאת על-פי מבנה הפסל, על-פי כלי הנשק שביד הרוכב וכד'): מלחמת העולם הראשונה.
- הלוחם הוא סולטן אל-אטראש.

משימה 5 (הגרעין העתיק)

- ח. צפיפות הבתים בחלק זה של הכפר נובעת:
- מרצון להגן על זה, מהעובדה כי יש חומה מסיבית לבתים המגבילה את אפשרות ההתפשטות במרחב.
- הרחובות צרים וזוויתיים כדי להקשות על אויב שינסה לבוא ולפגוע.
- מאפייניו של בית עתיק הם: מבחינת סגנון הבנייה: בנוי בשלוש קומות, לעתים יש למטה עמודים שהמרחב ביניהם משמש כמחסן.
- ומבחינת חומרי הבנייה: בנייה באבן.
- למבנים העתיקים לא נבנו מרפסות מפני שהיו צפופים, בית נושק לבית שכנו.

ט. במרכז הרחוב יש תעלה, תפקידה: לנקז את המים מהרחוב הצפוף, בעבר זרמו בה מי הביוב מהבתים.

י. קיים הבדל בין סגנון לבושם של התושבים המבוגרים לבין אלה של הצעירים. ההבדלים העיקריים הם: המבוגרים הולכים במכנס שרוואל רחב ואילו הצעירים במכנסיים מודרניים צמודים, מג'ינס ומבדים אחרים; החולצה של המבוגרים רחבה, כעין שמלה, של הצעירים עשויה טריקו ומודרנית בגזרתה; המבוגרים חובשים לראשם מטפחת או תרבוש.
לבושן של הנשים הדרוזיות מתאפיין בשמלה רחבה ובמטפחת ראש. הנשים המבוגרות לובשות לבוש מסורתי, ואילו הנשים הצעירות לובשות לרוב בלבוש מודרני – מטפחת וחצאית.
הבדלי סגנון בלבוש קיימים גם בין עדות שונות (דרוזים, מוסלמים, נוצרים). ההבדלים העיקריים הם בלבושם של אנשי הדת. אנשים שאינם דתיים לבושים בבגדים מודרניים, אנשי הדת נבדלים זה מזה בבגדיהם השונים ובכיסויי שלראשם.

משימה 6 (בית המסורת)

יא. הבית המסורתי הוא בן שלושה מפלסים, ואלה הם:
1. מפלס תחתון, על עמודים; 2. מפלס מרכזי שבו חדרי מגורים, מטבח וחדר אירוח; 3. מפלס עליון למגורים.
כל מפלס שימש למטרה מסוימת:
המפלס הראשון נועד לבעלי החיים ולכלי העבודה בשדה.
המפלס השני שימש למגורים, ללינה ולאירוח.
המפלס השלישי נבנה כדי לשמש למגורים להורים.
הממצאים בבית והכלים שבו מוכיחים כי בני הבית עסקו לפרנסתם בחקלאות.

משימה 7 (גלעין הכפר), להרחבה: גרעין הכפר

תחנה 1 – בית רוקמות התחרה

בכניסה רואים: גדר סביב חצר, בית אבן, דלת כניסה בצורת קשת וארבעה חלונות.
המקום משמש למיזם ייחודי של נשים מהכפר למלאכת יד דרוזית מסורתית.

תחנה 2 – בית הקשתות העתיק

במקום יש מבנה מאבן שעובר שיפוף, אפשר לראות את הקשתות שהעניקו לו את שמו.
בעבר שימש נשים מהכפר למלאכת ציורים שונים, כיום המבנה נעול בגלל עבודות שימור.

תחנה 3 – בתים ברחוב העתיק

הכנסייה היא בחזקת הקהילה הנוצרית הקתולית שבכפר (הכנסייה אינה בשימוש), היא אינה מעוטרת בצלב והיא נטולת מגדל פעמון על גגה. הכנסייה קרויה על שם הקדושה מרים אל-בוארדי, נזירה נוצרית, ילידת כפר אעבלין שבגליל התחתון, שפעלה חלק מחייה בכפר חורפיש. ככל הנראה, נבנתה הכנסייה על שרידיה של כנסייה עתיקה יותר מהתקופה הביזנטית (324-638 לספירה).

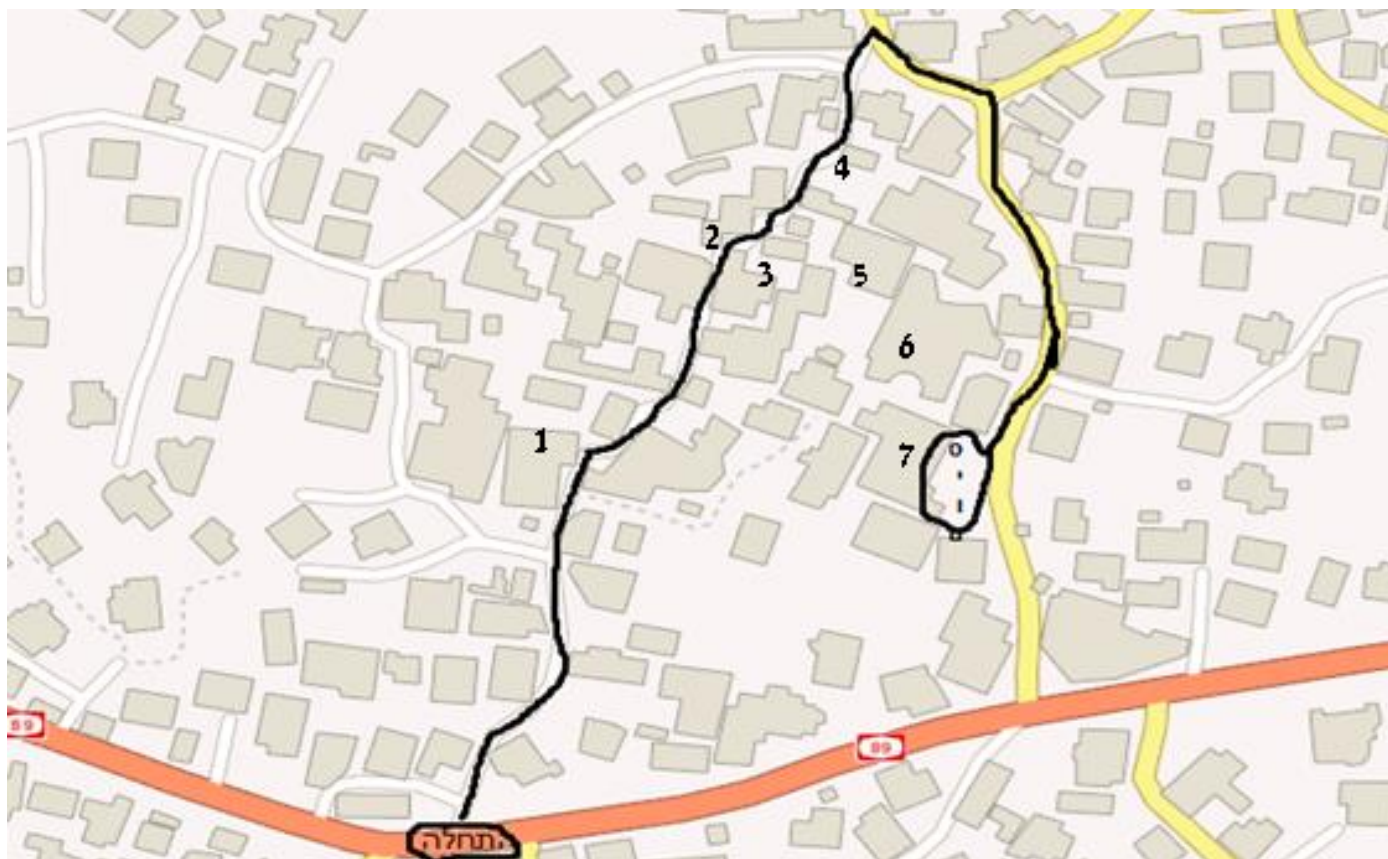
תחנה 4 – מוזאון אללאמיר

בכניסה רואים: דלת כניסה גדולה מעץ.
המוזאון מציג כלים חקלאיים עתיקים, מכשירי רדיו ישנים, לבוש מסורתי ועוד פריטים אטרקטיביים שונים שמאפיינים את חיי הדרוזים ושהיו בשימוש במחצית הראשונה של המאה ה-20.

תחנה 5 – בית התפילה הדרוזי, חילוואה

על דלת הכניסה יש ציור של הדגל הדרוזי בצבעיו: כחול, ירוק, לבן, אדום וצהוב.
המבנה משמש בית תפילה ומקום התכנסות לדרוזים, ובעיקר לציבור המאמינים – העוקאל.
תחנה 6 – בית האמיד
הבית עשוי אבן, בעל שתי קומות.
תחנה 7 – התכנסות לסיכום במרכז למשפחה ולחייל המשוחרר.

מפת גרעין הכפר

המפה באדיבות המרכז למיפוי ישראל, מתוך: govmap

שמחה

הפתעה

שיעמום

סקרנות

הבנה

ספקנות

כבוד

גאווה

למידה

שלווה

אכזבה

עצבות

הנאה

סיפוק

מעגל של"ח (7)

מהו מעגל של"ח

דיון במסר הערכי

מסר ערכי:

באחריותי לתרום את חלקי לקבלת האחר ולקידום שיח סובלני, לשם חיזוק לכידותה של מדינת ישראל וחוסנה החברתי.

כללי שיחה

- א. שיחה במעגל.
- ב. דיבור ברשות.
- ג. משפט קצר.
- ד. הקשבה.
- ה. תגובה עניינית ולא-שיפוטית.

- המורה יפזר את כרטיסיות רגשות ותחושות (6).
- כל תלמיד יבחר בכרטיס המשקף את הרגשתו ואת תחושתו מהפעילות, מהמפגשים, מהתכנים וממהלך היש"מ בכלל.

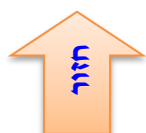
1. מדוע בחרת בכרטיס זה? (שיקוף רגשות)
2. מה למדנו היום שהיה חדש עבורך?
3. מה הרשים אותך במיוחד?
4. מה אומר לך המשפט: "אין להתעלם מהשוני התרבותי... אך חשוב גם לראות את הדמיון" (הרצל ובפלפור חקק, מתוך "העולם הזה", 1980)
5. כיצד משמעות משפט זה באה לידי ביטוי היום (לאורך המסלול, בנושאים שעלו וכו')?
6. מה היית משנה ביחסך לדרוזים ומה, לדעתך, צריכה מדינת ישראל לשנות ולעשות ביחסה לדרוזים?
7. היכן בחייך בא לידי ביטוי מפגש תרבויות?

המורה יסיים את השיחה בשיר "סיפורה של עדה", מאת הסופר והמשורר נביל נאסר-אלאדין, בן העדה הדרוזית. (להמשך השיר יש להיכנס באתר ללשונית: "תחומי חיים אזרחיים" ובהמשך ל"שירה")

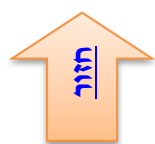
**סיפורה של עדה
מאת: נביל נאסר-אלאדין**

(מתוך "מילים צומחות בהר הירוק", מאת הסופר והמשורר נביל נאסר אל-דין עמ' 12-13)

שְׁלוֹם לָךְ עֵדָה קִטְנָה בְּעוֹלָם
אֶכְתֵּב לָךְ לָאוֹת וְעֵדוֹת:
יְחוּדִית בְּעֵלֶת כַּח הַשְׂרָדוֹת
בְּנִיךְ מֵאֲמִינִים בָּאֵל אֶחָד

סולטן אל-אטראש (8) – תמונה

הושע יט, לב-לט – נחלת שבט נפתלי

ביבליוגרפיה מומלצת

אביבי, שמעון (2000), הדרוזים בישראל ומקומותיהם הקדושים, ירושלים: אריאל.
אביבי, שמעון (2007), טס נחושת: המדיניות הישראלית כלפי הדרוזים 1948-1967, ירושלים: יד
בן-צבי.
אולמרט, יוסי (1986), מיעוטים במזרח התיכון - יחסי רוב ומיעוט בחברה, תל-אביב: משרד
הביטחון.
אמרני, שוקי (2011), הדרוזים, בין עדה לאום ומדינה, חיפה: קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה.
חסן, יוסף (2011), הדרוזים, בין גאוגרפיה וחברה, מבט מבפנים, חיפה: קתדרת חייקין
לגאואסטרטגיה.
פאלח, סלמאן (2000), הדרוזים במזרח התיכון, תל-אביב: משרד הביטחון.

קישורים אינטרנטיים נוספים

אני דרוזי - סרטו של ראפיק חאלבי, יוטיוב.
בשביל הבנים - אתר "שביל הבנים", שביל הסובב את הכפרים הדרוזיים שבין הכרמל לגליל,
לזכר הנופלים הדרוזים במערכות ישראל.
געגוע שלא נגמר - נביה מרעי (חלקו בעברית וחלקו בערבית), יוטיוב.
דרוזים בישראל, היבט היסטורי ומרחבי - מתוך: אימוגו, כתב עת בנושאי תרבות ותוכן.
הדרוזים - אתר מט"ח.
הדרוזים בישראל, שאלה של זהות, אזרחות ופטריוטיות - מרדכי ניסן, מאמר.
הדרוזים בצה"ל - ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, יוטיוב.
החברה הדרוזית בישראל - עוז אלמוג, בתוך אתר: אנשים ישראל.
היסטוריה ומורשת הדרוזים - העדה הדרוזית בישראל - יוטיוב.
זהות דרוזית ישראלית.
מאפייני היישובים הדרוזים בישראל - בתוך אתר: אנשים בישראל.
מורשת העדה הדרוזית.
נווט הקרב הדרוזי הראשון בחיל האוויר הישראלי - יוטיוב.
סיפורו של הילד הדרוזי – גלגול נשמות.
עץ החיים, עצים קדושים בישראל - מסע אחר.
שירות הדרוזים בצה"ל בכלל ובגדוד חרב בפרט - בבלוג של ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון.
תעודת זהות - דרוזים, יוטיוב.

